

АБ НЕАБХОДНАСЦІ ЛІНГВАКУЛЬТУРАЛАГІЧНАГА АСПЕКТУ Ў ВЫКЛАДАННІ АНГЛІЙСКОЙ МОВЫ

Л.У. Кулік
ГДТУ ім. П.В. Сухога (Гомель)

Пры вывучэнні замежнай мовы студэнт сутыкаецца не толькі з радам лінгвістычных фактараў, якія датычацца фанетыкі, граматыкі, лексікі і іншых раздзелаў мовазнаўства, але і з радам экстралінгвістычных фактараў, якія звязаны з сацыяльнымі сферамі грамадства, яго гісторыяй, культурай. У сувязі з гэтым правільнае разуменне і ўжыванне слоў, спалучэнняў слоў і нават цэлых сказаў прадугледжвае паглыбленне ў гісторыю, палітыку, літаратуру пэўнай краіны.

Сучасная сацыякультурная сітуацыя таксама абумоўлівае зварот да экстралінгвістычных фактараў пры выкладанні пэўнай замежнай мовы. Культура адлюстроўвае разуменне чалавекам рэчаіснасці, а мова, з аднаго боку, з'яўляецца неаддзельнай часткай культуры, сродкам “кандэнсацыі і перадачы вопыту светаўспрымання”, а таксама пазнання і захавання інфармацыі [1, с. 69], а з другога – “асаблівым спосабам існавання культуры, фактарам фарміравання карціны свету” [2, с. 173]. Кожная мова па-рознаму адлюстроўвае пэўныя спосабы ўспрымання, асэнсавання і арганізацыі свету, што тлумачыцца існаваннем для кожнага народа свайго “нацыянальнага вобраза”, які, у сваю чаргу, залежыць ад гісторыі, наваколля, матэрыяльных і духоўных каштоўнасцей пэўнага калектыву і “мяняецца ў залежнасці ад устаноў ментальнасці” [3, с. 217]. Менавіта таму ўзнікае неабходнасць вывучэння пэўнай мовы (напрыклад, англійскай) з улікам экстралінгвістычных фактараў.

Лінгвакультуралагічны кампанент каштоўнасцей арыентацый студэнтаў вызначаецца склаўшыміся ў іх свядомасці ўяўленнямі аб мове як аб феномене культуры. Валоданне мовай як сістэмай, у якой закладзена культурная інфармацыя, спрыяе фарміраванню сацыяльна значных якасцей, якія неабходны асобе ў яе жыццядзейнасці. Гэта абумоўлівае неабходнасць лінгвакультуралагічнага аспекту ў выкладанні англійскай мовы ў вышэйшых навучальных установах.

Галоўнымі крыніцамі, у якіх закладзена культурная інфармацыя, лічацца “фразеалагічныя рэсурсы нацыянальных моў” [4, с. 95]. Менавіта “сістэма вобразаў, замацаваная ў фразеалагічным складзе мовы, служыць свайго роду “нішай” для кумуляцыі светабачання і так або інакш звязана з матэрыяльнай, сацыяльнай або духоўнай культурай дадзенай моўнай агульнасці, а таму можа сведчыць аб яе культурна-нацыянальным вопыце і традыцыях” [3, с. 215]. Фразеалагічная адзінка (далей ФА) – “гэта ўжо мова культуры... з аднаго боку, а з другога – гэта вобраз, які ўспрымаецца і інтэрпрэтуецца носбітамі дадзенай мовы ў адпаведнасці з іх культурнай

кампетэнцыяй” [3, с. 251]. Менавіта ў вобразнай аснове фразеалогіі ўвасоблена нацыянальна-культурнае светаўспрыманне пэўнага народа. Акрамя таго, фразеалагізмы, “адлюстроўваючы ў сваёй семантыцы доўгі працэс развіцця культуры народа, фіксуюць і перадаюць з пакалення ў пакаленне культурныя ўстаноўкі і стэрэатыпы, эталоны і архетыпы” [5, с. 18]. Такая акумуляруючая здольнасць ФА выводзіць іх за межы фразеалогіі і надзяляе функцыямі знакаў культуры, а наяўнасць культурнай семантыкі ў ФА прадвызначае іх існаванне ў мове, бо фразеалагізмы “ўзнаўляюцца носьбітамі не толькі ў прамой, моўнай функцыі – намінатыўнай, але і ў функцыі культурнай” [6, с. 92].

Разуменне фразеалагізмаў з закадзіраванай у іх нацыянальна-культурнай інфармацыяй неабходна для фарміравання каштоўнасных арыентацый студэнтаў, бо такія ФА непасрэдна звязаны з паняццямі, прадметамі і з’явамі матэрыяльнага і духоўнага жыцця носьбітаў англійскай мовы, з гістарычнымі падзеямі дадзенай моўнай агульнасці. Дзякуючы разгляду і тлумачэнню экстралінгвістычнай інфармацыі студэнты змогуць пазбегнуць тыповых моўных памылак і адэкватна зразумець тэкст. Бо для таго, каб правільна перакладаць іншамоўны тэкст, неабходна ўспрыняць яго з усімі адценнямі значэнняў, і толькі пасля гэтага падбіраць адпаведныя эквіваленты ў мове перекладу.

Напрыклад, памылковым з’яўляецца разгляд прыведзеных ніжэй беларускіх і англійскіх ФА як эквівалентных, бо пры поўным ці амаль поўным кампанентым і структурным супадзенні дадзеныя пары фразеалагізмаў валодаюць абсалютна рознай семантыкай і з’яўляюцца псеўдаэквівалентамі: *вадзіць за нос* ‘уводзіць у зман, ашукваць’ і *to lead by the nose* (дасл. – вадзіць за нос) ‘прымушаць каго-н. рабіць усё, што хто-н. хоча’; *кулакі сціскаюцца* ‘каму-н. вельмі хочацца пабіцца з кім-н., пабіць каго-н.’ і *to clench one’s jaws / hands / fists / teeth* (дасл. – сціскаць свае сківіцы / рукі / кулакі / зубы) ‘сціскаць сківіцы / рукі / кулакі / зубы, што ўказвае на агрэсію, канцэнтрацыю, нервовае напружанне’; *на валасок* ‘у стане вельмі небяспечным, блізкім да чаго-н. (быць)’ і *to a hair* (дасл. – на валасок) ‘ледзь-ледзь’; *трымаць нос па ветры* ‘беспрынцыпова мяняючы свае паводзіны, прыстасоўвацца да абставін, падладжвацца да каго-, чаго-н.’ і *with one’s nose in the air* (дасл. – са сваім носам па ветры) ‘быць у курсе падзей’ і інш.

Таксама памылковым з’яўляецца пераклад англійскага фразеалагізма *to have a green thumb / fingers* (дасл. – мець зялёны вялікі палец / зялёныя пальцы) ‘быць выдатным садоўнікам або агароднікам’ на беларускую мову фразеалагізмам *залатыя рукі* ‘хто-н. умелы і здольны ў сваёй справе чалавек’. Англійская ФА выкарыстоўваецца для характарыстыкі прадстаўнікоў толькі пэўнай прафесіі ці людзей, для якіх праца ў садзе ці агародзе з’яўляецца хобі, а беларуская ФА – любой прафесіі ці ўмелага, здольнага чалавека. Параўнанне ад’ектыўных кампанентаў *green* ‘зялёны’ і

залаты выяўляе адметнасць беларусаў, якія ацэньваюць спрактыкаванасць і працаздольнасць золатам як найвышэйшай каштоўнасцю, а таксама тое, што менавіта з дапамогай рукі-інструмента можна гэтак злата зарабіць. У англійскай ФА “*зьялёныя пальцы*” для садоўніка служаць крытэрыем, паказчыкам яго здольнасцей, а ФА адлюстроўвае адну з найбольш вядомых традыцый англічан выдзяляцца кожнаму сваім садам, клапаціцца аб ім. У ФА *to have a green thumb / fingers* ужываннем лексемы *green* ‘зьялены’ падкрэсліваецца менавіта доўгая і старанная праца ў садзе, у выніку якой садавод абавязкова вымажа рукі ў траву.

Абавязкова трэба ўлічваць экстралінгвістычныя фактары пры перакладзе эндэмічных фразеалагізмаў. Напрыклад, англійскія безэквівалентныя фразеалагізмы *a dead hand* (дасл. – мёртвая рука) ‘валодаць маёмасцю без права перадачы’; *to keep one’s head above water* (дасл. – трымаць сваю галаву над вадой) ‘пазбегнуць банкруцтва’; *to please one’s eye and plague one’s heart* (дасл. – даваць задавальненне / дагаджаць свайму воку і мучыць сэрца) ‘выйсці замуж па разліку’ і інш. фіксуюць важныя жыццёвыя пазіцыі англічан, для якіх адным з асноўных палажэнняў моўнай карціны свету з’яўляецца стаўленне да свайго дому, уласнасці. Вядомая англійская прымаўка *an Englishman home is his castle* (дасл. – дом англічаніна – яго крэпасць) не толькі падкрэслівае адносіны англічан да асабістай маёмасці, багацця, але і выяўляе іх жыццёвыя пазіцыі. Для беларусаў паняцце ‘дом’ выяўляецца ў вобразах роднага краю, хаты, а часцей хаткі і не звязана з паняццем уласнасці, пра што сведчаць прымаўкі ў *сваім краю, як у раю; дарагая тая хатка, дзе радзіла матка; мілы той куток, дзе рэзаны пупок* і інш.

Такім чынам, з мэтай павелічэння камунікатыўнага ўзроўня студэнтаў, а таксама паляпшэння іх ведаў у плане зместу замежнай мовы патрэбна высокая лінгвакультурная кампетэнцыя. Толькі з улікам лінгвакультуралагічнага аспекту магчыма свабодна арыентавацца ва ўнікальнай нацыянальнай культуры і гісторыі народа носьбіта англійскай мовы.

1. Лагоденко, Д.В. Национальное своеобразие фразеологической картины мира / Д.В. Лагоденко // Фразеология и когнитивистика : в. 2 т. : материалы. I-й Междунар. науч. конф. (Белгород, 4-6 мая 2008 г.) ; отв. ред. проф. Н.Ф. Алефиренко. – Белгород, 2008. – Т. 1. : Идиоматика и познание. – С. 68–72.

2. Перевозчикова, Ф.Д. Фразеологические единицы со словом глаз / Ф.Д. Перевозчикова // Современная русская лексикография 1977 : сб. ст. ; Акад. наук ССР ; Ин-т рус. яз. ; ред.: А.М. Бабкин (отв. ред.), В.Н. Сергеев. – Л., 1979. – С. 62–70.

3. Телия, В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В.Н. Телия. – М. : Шк. “Языки русской культуры”, 1996. – 288 с.

4. Георгиева, С.И. Способы кодирования культур во фразеологических единицах / С.И. Георгиева // Фразеология и когнитивистика : в. 2 т. : материалы 1-й Междунар. науч. конф. (Белгород, 4-6 мая 2008 г.) ; отв. ред. проф. Н.Ф. Алефиренко. – Белгород, 2008. – Т. 1. : Идиоматика и познание. – С. 95–98.

5. Конвенциональные фразеологизмы с соматизмами в современном французском языке : пособие по курсу “Лексикология французского языка” для студентов специальности 1-02 03 06-04 – Французский язык. Английский язык / М-во образования Республики Беларусь, УО “Гроднен. гос. ун-т им. Я. Купалы”; [автор-составитель Е. З. Ленец]. – Гродно : ГрГУ, 2007. – 143 с.

6. Гудков, Д.Б. Телесный код русской культуры : материалы к словарю / Д.Б. Гудков, М.Л. Ковшова. – М. : Гносиз, 2007. – 288 с.